

5. Кругиус Н. В. Личность в конфликте. – Саратов. – Изд-во Саратовского ун-та, 1976. – 143 с.

6. Личностный опросник ЕРІ (методика Г. Айзенка) // «Альманах психологических тестов». – М., 1995. – С. 217-224.

7. Суханов В. Ю. Базові категорії і систематизація психологічного знання [Текст] / В. Ю. Суханов // «Перспективи розвитку сучасної науки» (м. Київ, 7-8 травня 2015 року). – Ч. II. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2015. – С. 31-33.

8. Суханов В. Ю. З'єднання категорій парами – ключ до синтезу наукового знання [Текст] / В. Ю. Суханов // «Актуальні питання сучасної науки» (м. Львів, 16-17 жовтня 2015 р.). – Ч. II. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2015. – С. 16-19.

9. Суханов В. Ю. Поєднання категорій парами і діяльнісний підхід в психології [Текст] / В. Ю. Суханов // «Перспективи розвитку сучасної науки» (м. Харків, 04-05 грудня 2015 р.). – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2015. – С. 136-139.

10. Суханов В. Ю. Рольовий підхід і властивості темпераменту: шлях до класифікації через коло Айзенка [Текст] / В. Ю. Суханов // Молодий вчений. – 2015. – № 9. – С. 139-144.

11. Энгельс Ф. Диалектика природы // Маркс К. и Энгельс Ф. Сочинения. – Изд. 2-е. – Т. 20. – С. 339-626.

Шморгун Олександра

*кандидат філософських наук,
старший науковий співробітник,
Центр гуманітарної освіти
Національної академії наук України*

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИЙ ВИМІР ЕКЗИСТЕНЦІАЛІЗМУ: ФІЛОСОФІЯ М. ГАЙДЕГГЕРА

М. Гайдеггер – мислитель, творчість якого без перебільшення стала доленосною для європейської філософії першої половини ХХ століття. Разом з тим його біографія й досі є предметом численних суперечок, причому найбільш дискусійними є роки співпраці, або, в усякому разі, зовні мирного співіснування М. Гайдеггера з нацистами під час їхнього перебування при владі в Німеччині. Цей період залишається «темною плямою» в його життєписі й з погляду морально-етичного, і в тому сенсі, що саме ці роки творчості та життя видатного німецького мислителя викликають чи не найбільшу кількість дискусій та різнотлумачень. Зрештою, переважна більшість неупереджених дослідників, говорячи про «провину» або ж «гріх» у роки Третього рейху, все ж визнають філософський спадок М. Гайдеггера в цілому надзвичайно значущим для людства і на цій підставі виголошують філософу свого роду «виправдувальний вирок». З іншого боку, повній реабілітації М. Гайдеггера перешкоджає факт його так званої «нерозкаяності» у своїх політичних помилках, який ніяк не можуть оминати навіть найбільш прихильно налаштовані до нього експерти: адже справді, після падіння німецько-фашистської диктатури мислитель протягом всієї решти свого життя, аж до смерті у 1976 році, жодного разу не заявляв ані письмово, ані у публічних

виступах, що вважає помилковою обрану ним політичну стратегію або хоча б просто засуджує нацизм як явище, – отже, вочевидь, сам мислитель відчував у чомусь за собою вагому правоту.

Серед радянських і пострадянських критиків, напевне, найбільш влучна оцінка позиції М. Гайдеггера на тлі німецького нацизму належить видатному російському філософу, філологу та перекладачу В. Бібіхіну: «Гайдеггер умів бачити за тим, що було названо націонал-соціалістичною революцією 1933 року, переверт всього німецького буття... Так, він був заворожений потугою, тільки не партії національної єдності, а історичної долі. Хто зрозумів, що бурю в океані створюють не кораблі, тому природно замислитися про речі, які сильніше за людину. Гайдеггер дійсно сприйняв як величну подію німецький порив початку 1930-х років. Так, його тоном тоді або ще раніше того, уже у «Бутті і часі» 1926 року, була та ж або ще більша рішучість, ніж та, якої вимагали політичні утворення. Він кликав до зібраності, дисципліни, служіння. Ворухнувся титан, і спочатку зовсім не було очевидно, що він сліпий і глухий. Він (М. Гайдеггер – О.Ш.) намагався побачити, як має піти національний рух, щоб не зрадити духовному покликанню країни» [1, с. 11].

Адже саме це національне відродження, на думку М. Гайдеггера, мало стати протиотрутою від того самого «європейського нігілізму», який першим із безжальністю хірурга діагностував Ф. Ніцше. Наприкінці роботи «Європейський нігілізм» є загальновідомий коментар М. Гайдеггера щодо афоризму Ф. Ніцше про те, що незабаром світова боротьба за панування розгортатиметься в ім'я філософських учень – не важко здогадатись, яку вагу мала ця фраза для обґрунтування завойовницьких планів Третього рейху. Саме тому коментар М. Гайдеггером цього афоризму, що був зроблений фактично вихідною тезою всієї нацистської філософії, є дуже знаковим. З одного боку, він досить недвозначно виступає проти вульгарно-нацистського трактування «філософського вчення» як додаткової метафізичної санкції на «необмежену експлуатацію землі у якості сировинної бази та за холоднокривне застосування людського матеріалу на службі волі до влади», а з іншого, – констатує, що «новій людині епохи ідеологій нема більше чого робити на землі, окрім як зміцнювати та увічнювати своє абсолютне панування над нею» [3, с. 313]. Простіше кажучи, видатний німецький мислитель не приховує, що за сучасних йому історичних обставин, враховуючи досвід першої світової війни, яка насправді не лише не вирішила, а швидше навіть загострила всі ті глибинні світові геополітичні протиріччя, якими вона по суті й була викликана, боротьба за «місце під сонцем» між європейськими націями неминуха і жодні абстрактні пацифістські заклики не здатні тут зарадити. Таким чином, сучасна філософія як продукт думки західних інтелектуалів, аж ніяк не може залишатися осторонь цих процесів.

Отже, аналізуючи творчу роботу М. Гайдеггера протягом періоду перебування нацистів при владі в Німеччині, можна з достатньою певністю зробити висновок про те, що мислитель справді пережив період намагання вписати свої філософські погляди в офіційну політику націонал-соціалізму. Однак, парадокс так званої «затятості» німецького мислителя і небажання ним

визвати свої помилки полягає якраз в самотійності його філософських переконань, а не у навіяності їх поточним політичним моментом: розчарування в націонал-соціалізмі не лише жодним чином не могло означати для нього розриву з власною Батьківщиною, навпаки, в філософії патріотизму він бачив єдино можливий духовний порятунок від тих деструктивних процесів, які охопили як Німеччину, так і Європу.

Чи не найбільш вичерпним джерелом в цьому контексті є лекція з дуже показовою назвою «Повернення на Батьківщину», прочитана М. Гайдеггером 6 червня 1943 року у Фрайбурзькому університеті з нагоди 100-річчя з дня смерті Ф. Гельдерліна. Сам вибір постаті видатного німецького поета-романтика теж далеко не випадковий. Адже, як свідчить Р. Сафранскі, автор одного з найпопулярніших життєписів М. Гайдеггера, німецький мислитель вважав Ф. Гельдерліна одним із своїх своєрідних «святих заступників» саме через те, що він, як ніхто інший, умів підносити у своїй творчості любов до Малої Батьківщини (Швабії, з якої походив і М. Гайдеггер) до рівня загальнолюдської філософії.

Звісно ж, наполегливе звернення М. Гайдеггера до постаті Ф. Гельдерліна було продиктовано далеко не лише особистими обставинами. Спадкоємність між філософськими перипетіями романтизму та течією екзистенціалізму (причетність М. Гайдеггера до якої, не дивлячись навіть на відмежування від неї самого мислителя, все ж є незаперечною) уже давно підмічена як критиками, так і самими філософами-екзистенціалістами, які присвятили аналізу цього явища чималі обсяги своїх творів. Втім, невідповідно Ф. Гельдерліна серед інших поетів-романтиків прийнято називати «бічним пагоном романтизму», який, разом з тим, з'явився раніше за дерево. Він справді посідає серед творців свого покоління особливе місце уже хоча б тому, що чи не першим серед романтиків проголошує «повернення до витоків» квінтесенцією сенсу буття та єдино можливим шляхом повноцінної реалізації особистості. «Я не можу собі уявити народ, більш роз'єднаний, ніж німці» [2, с. 153], – у розпачі констатує він у фіналі свого роману «Гіперіон», на кілька десятиліть випереджаючи ідеї, що згодом стануть ключовими для «Весни народів».

Вчитаймося уважно в напівпоетичні рядки гайдеггерівського «Повернення на батьківщину»: «...найвластивіше батьківщині, «німецьке» заховано... Це... є таємний заклик до «інших» у вітчизні стати слухаючими, щоб почати вчитися пізнання сутності батьківщини. Ці «інші» мають навчитися розмірковувати, обмірковуючи таємницю приховуючої близькості. Із розсудливих вийдуть неквапні довготривалої мужності, яка сама, своєю чергою, вчиться переживати нестачу бога, що все ще триває. Тільки розсудливі та довготривало мужні є турботливими... Тоді є повернення на батьківщину... це повернення на батьківщину є майбутня історична сутність німців (курсив мій. – О.Ш.)» [4, с. 45, 55, 57]. Поетичні інтуїції Ф. Гельдерліна М. Гайдеггер підносить на новий філософський рівень. Він прагне осмислити найглибші екзистенційні виміри любові до батьківщини як переживання особливої «приховуючої близькості».

Невипадково і «турбота» – одна з ключових категорій філософії М. Гайдеггера – також не може існувати поза контекстом екзистенційного переживання Батьківщини. «Оберігати тайну приховуючої близькості до найрадіснішого та, оберігаючи, розгортати її, – пише М. Гайдеггер, – ось у чому полягає турбота повернення на батьківщину» [4, с. 55].

Своєю чергою основоположна категорія гайдеггерівської філософії «Dasein», на думку фахівців, і передусім відомого сучасного гайдеггеріанця Ф.-В. фон Херрманна може бути пояснена через різні виміри турботи [5, с. 154]. Зрештою, часто цитуючи загальновідомий вислів М. Гайдеггера про мову як дім істини Буття, є сенс замислитись над тим, що, вочевидь, мислитель передусім мав на увазі саме національну мову.

Отже, підводячи підсумки, насамперед слід відзначити, що екзистенційну філософію неможливо розглядати поза історичним контекстом її виникнення – процесами національного відродження ХХ століття, що виникли як спротив тоталітарним режимам, яскравим прикладом чого є філософський спадок М. Гайдеггера.

Список використаних джерел:

1. Сафрански Р. Хайдеггер: германский мастер и его время / Р.Сафрански; вступ. ст. В.В. Биbihина. – М. : Молодая гвардия, 2005. – 614 с.
2. Гельдерлин Ф. Гиперион или Отшельник в Греции. – М.: Памятники литературы; Augsburg: IM WERDEN VERLAG, 2004. – С. 153.
3. Хайдеггер М. Европейский нигилизм // Проблема человека в западной философии. – М.: Прогресс, 1988. – С. 261-313.
4. Хайдеггер М. Разъяснения к поэзии Гельдерлина. – СПб.: «Академический проспект», 2003. – 320 с.
5. Херрманн Ф.-В. фон. Понятие феноменологии у Хайдеггера и Гуссерля. – Минск: «Пропилеи», 2000. – С. 192.